

הרב יוסף חיים שהרבני

בני ברק

בדין כוונה בתקיעות

משך בתקיעה אחת על דעת ב' תקיעות

במתני' בר"ה (לג ע"ב) איתא: "תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים, אין בידו אלא אחת", ופירש רש"י וז"ל: "תקע בראשונה, פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה. ומשך בשניה, תקיעה של אחר התרועה משך כשתים, לצאת בה ידי שתיים שהיה צריך לעשות זו אחר זו, פשוטה שלאחריה דמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות. אין בידו אלא אחת, דפסוקי תקיעה אחת לשתיים לא מפסקינן". עכ"ל.

ובפשוטו "אין בידו אלא אחת" היינו דאחת מיהא יש בידו, וכ"כ להדיא הרמב"ם (פ"ג משופר ה"ד): "הרי שתקע והריע ותקע תקיעה ארוכה ומשך בה כשנים בראשונה, אין אומרין תחשב כשתי תקיעות ויריע אחריה ויחזור ויתקע, אלא אפילו משך בה כל היום אינה אלא תקיעה אחת, וחזור ותוקע ומריע ותוקע שלשה" פעמים. וכ"כ עוד ראשונים.

אמנם, הרי"צ גיאת (שערי שמחה ח"א, עמ' נה-נו בנד"מ) מפרש ע"פ הירושלמי דאותה תקיעה שנתכוון בה בשביל ב' תקיעות לא עלתה לו אפי' לתקיעה אחת, ולכן פירש דאין בידו אלא אחת היינו התקיעה הראשונה שתקע בתחילה. וכ"כ ה"ר שלמה ב"ר נתן בסידורו (עמ' מג). וכ"ד הר"א אב"ד בספר האשכול (ח"ב עמ' 96), וחתנו הראב"ד בדרשתו לר"ה (עמ' מח-מט), וכ"כ בס' ההשלמה ושכן קיבל מאביו. וכן בס' המנהיג (הל' ר"ה) הביא את דברי הרי"צ גיאת בשתיקה². וטעם הדבר הוא שכיון שחלקה של התקיעה שנתכוון בה לפשוטה שלפניה, אינה יכולה לעלות לפשוטה שלאחריה, וממילא גם בחלקה הראשון של התקיעה אינו יוצא וכדין מקצת תקיעה.

והרמב"ן (כו ע"א) האריך לחלוק על פירושו של הרי"צ גיאת, וע"ש שתמה: "ועוד דמאן דאמר מצות אין צריכות כוונה" אמאי לא עלתה לו כלל, מי גרע מתוקע לשיר, ולכולי עלמא נמי, יוצא בה בין ברישא בין בסיפא, דהא לשם מצוה הוא תוקע, וכי לא מיפסקת בתקיעות יוצא הוא באחת". וכן האריך הריטב"א (שם) לחלוק על הרי"ץ גיאת, וכתב דאין כוונה לתקיעה אחרונה פוסלת שלא תעלה לראשונה, וע"ש שכתב: "ועוד דמהיכא תיתי דבעינן כונה בתקיעות לראשונה או לשניה, הא אפילו לדברי המחמיר לא בעינן אלא כונה לצאת, ובפירוש אמר בירושלמי בהקורא את המגילה (מגילה פ"ב ה"ב) אמר ר' יוסה היה זה צריך ראשונה וזה אחרונה תקיעה אחת מוציא ידי שניה, אלא דההיא יש לפרשה כשאחד תקע לשניה ומתכוין בה לדעת שניהם וכל אחד מתכוין בה למה שצריך, ומיהו עיקר הטעם אינו מחזור".

(א). להנ"ל צ"ל שהכוונה דחזור ותוקע עד שמשלים לג' פעמים, וע"ע רבינו מנוח וכו"מ מה שפירשו. ובכל בו (סי' סד) העתיק: "שני פעמים"

(ב). ובאשכול המזוייף (ח"ד עמ' כד) היפכו שיטתו והניחו בפיו את טענות הרמב"ן.

(ג). ועי' חי' הרשב"ץ, שהביא שכ"ד הרי"א ג' "והרבה חכמים".

(ד). וכן פוסק הרי"צ ג' עצמו (שערי שמחה ח"א, עמ' נא בנד"מ).

והר"ן (בחידושו שם ובפירושו לרי"ף בדף יא ע"ב מדפיו) כתב דע"כ מוכח מירושלמי לחד מ"ד דהכוונה מעכבת, וע"כ היינו או משום דס"ל מצוות צריכות כוונה, או דס"ל דאף למ"ד מצוות אי"צ כוונה לא יצא בכה"ג, דכוונה לתקיעה אחרת גרע¹, ע"ש שהאריך בזה [ועי' בחידושו לקמיה (כח ע"א) שה"ד הרשב"ם דאף למ"ד מצוות אי"צ כוונה, מ"מ במכוין שלא לצאת י"ח אינו יוצא, ועפ"ז ביאר דה"ה במכוין כוונה אחרת, וביאר בזה את הגמ' בברכות (יב ע"א) בסוגיא דפתח בדחמרא ע"ש², והוסיף שהוא סיוע למש"כ בניד"ד]. אלא דלדינא הוא מסופק אם הבבלי פליג על הירושלמי ע"ש.

ודעת הרשב"א (כו ע"א) דפירושא דמתני' תליא בין מ"ד מצוות צריכות כוונה למ"ד אי"צ כוונה, דלמ"ד צריכות כוונה לא עלתה בידו אלא התקיעה הראשונה, והשניה שהאריך בה לא עלתה לו אף לאחת, ולמ"ד אי"צ כוונה עלתה בידו התקיעה האחרונה מיהא לאחת.

והרא"ש בתוספותיו (כו ע"א) הביא את דעת הרי"צ גיאת והקשה עליו מהגמ' ומסיק כדעת הרמב"ן, ובפסקיו (פ"ד סי' ח) יישב קצת את דעת הרי"צ³, אך הביא גם את דעת הרמב"ן, ולא הכריע. והטור (סי' תקצ ס"ו עמ' שעא) כתב דלירושלמי אין לו אלא אחת היינו ראשונה אבל שניה לא עלתה לו כלל, אבל בגמ' דידן מוכח שעלתה לו בשביל אחת⁴.

ולדינא, כתב הב"י: "ואע"פ שהלכה כדברי הרמב"ם וסיעתו, מ"מ היכא דאפשר יחזור לתקוע כדי לחוש לדברי החולקין עליו". ובשו"ע (ס"ו) כתב: "אם האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור ב' תקיעות, כדי שתעלה לשם תקיעה אחרונה של תשר"ת ובשביל הראשונה של תשר"ת, לא עלתה לו אלא בשביל תקיעה אחת, וי"א שאפילו בשביל אחת לא עלתה לו". וכידוע, הרבה פוסקים נקטי דכשמביא הב"י סברא ראשונה בסתם וסברא אחרת בשם י"א, אף שדעתו להלכה כסברת הסתם מ"מ דעתו היא דיש לחוש לכתחילה לסברת הי"א (עי' משנ"ב סי' שכ ס"ק ל, וכה"ח סי' יג ס"ק ז), והוא כמ"ש בב"י להדיא דהיכא דאפשר יש לחוש לדברי החולקין.

ובמשנ"ב (ס"ק כה) כתב בשם האחרונים דלדעת הי"א צריך לחזור לתקיעה קמייתא⁵, וסיים, "אכן לדינא אין נ"מ בכל זה דהעיקר כסברא ראשונה". וציין מקורו מהא"ר וביאור הגר"א. ומשמע דאינו חושש אף לכתחילה לסברת הרי"צ⁶.

(ה). והנה, בראשונים מובא פי' הרי"צ⁷ לפי מה שפירשו במתני' דאירי בתקיעה שלאחריה ושלפניה, אמנם ברי"צ⁸ עצמו נקט בפירושא דמתני' דהאריך בשניה היינו שהאריך בתרועה, והיינו שהאריך בשבר אחד שיעלה לב' שברים, ולפי"ז הוא חידוש גדול יותר, דאם נתכוון לחלק שבר א' לשנים הוי הכוונה שכיון בחציו השני של השבר כוונה הפכית ופוסלת.

(ו). וכבר פירשו כן בסוגיא דהתם, התוס', ותלמידי רבינו יונה, והריקאנטי (סי' עה). וכן הרא"ש שם הביא סברא זו וז"ל: "דטפי עדיף בלא כוונה ממה שעוקר הכוונה לברכה אחרת".

(ז). וצ"ע טובא, דאמנם כ"כ הרא"ש מתחילה, אך במסקנתו מיישב הרא"ש גם את הבבלי אליבא דהרי"צ⁹, ומאידך הרמב"ן שהביא הרא"ש בדעה שניה מיישב גם את הירושלמי כשיטתו, וא"כ אמאי תלה זאת הטור במחלוקת בבלי וירושלמי, וצ"ע. ועי' ב"ח מש"כ בזה ואכתי צ"ע.

(ח). והוא ממג"א, והטעם משום הפסק, וכבר תמהו רבים (קרבו נתנאל בפ"ד סי' ח אות ג, ובנתיב חיים על המג"א שם, ורעק"א ובגדי ישע והגהות הרש"ש שם, וח"א כלל קמב אות יא בסופו, ואש דת על המט"א סכ"א), דמפורש במתני' דאין לו אלא אחת והיינו עכ"פ תקיעה קמייתא, וע"כ דלשיטה זו לא חשיבא תקיעה זו שהאריך בה כהפסק (וע"ע הגהות הגר"מ הורוויץ מש"כ בזה).

אמנם, יש מהאחרונים דנקטו כהב"י, וז"ל הגר"ז (סי"א): "והלכה כסברא הראשונה ומכל מקום טוב לחוש לסברא האחרונה", ובמטה אפרים (סעיף כ וכו') אף סתם לגמרי להחמיר כדעת הריצ"ג.

ונראה דכן עיקר, דאף שרבו הראשונים העומדים בשיטת הרמב"ם והרמב"ן^ט, מ"מ אין נכון להקל בזה לכתחילה, אחר שמצינו דאף הראב"ד ועוד נקטי כהריצ"ג, והרא"ש בפסקיו והר"ן לא הכריעו, והרשב"א תלה פלוגתא זו בפלוגתא דמצוות צריכות כוונה, ולדבריו נמצא דלמא דקי"ל מצוות צריכות כוונה יש להחמיר בזה.

והעולה מכל זה, לענין כוונה בתקיעות, דאם היה צריך לתקוע פשוטה שלאחריה, ותקע וכיון לשם פשוטה שלפניה, או להיפך, להריצ"ג גיאת לא יצא, ולשאר ראשונים יצא, והכי קי"ל מעיקר הדין וכנ"ל, אלא דלהכרעת הב"י יש להחמיר היכא דאפשר.

הפסיק בין תרועה לתקיעה ותקע תקיעה אחרונה

והנה, דעת הרמב"ן (בחידושו כו ע"א, וכן בדרשתו) שאם הריע ב' תרועות בין תקיעה לתקיעה, אף שאין בהן פסול מצד עצמן, הויא התרועה הנוספת הפסק ולא יצא. והביא שכ"ה בתוספתא (פ"ב הי"ב): "תקע והריע וחזר והריע ותקע, אין בידו אלא אחת", והיינו תקיעה אחרונה. ולפי"ז הקשה הרמב"ן על הריצ"ג דאם כשמריע ב' פעמים הוי התרועה השניה הפסק, כ"ש בההיא דמתני' דמשך בשניה דאם אינו יוצא בה דתהא הפסק, ואיך מפרש הריצ"ג דאין בידו אלא אחת היינו תקיעה ראשונה.

ועוד הקשה הריטב"א על הריצ"ג מתוספתא זו, דלשיטתו דכוונה מעכבת, א"כ אמאי אחת יש בידו, דהיינו תקיעה אחרונה, הא נתכוין לפשוטה שלאחריה, ואיך תעלה לו לפשוטה שלפניה.

ואפשר לדחוק דהריצ"ג יפרש את כוונת הברייתא בהיפך מהרמב"ן, דכוונת התוקע בעשותו ב' תרועות היתה בכדי לצאת ב' סדרים בבת אחת, שסבר שכיון שעושה ב' תרועות ולשתיהן יש תקיעה לפניה ולאחריה (ולהפסק לא חיישינן לדעת הריצ"ג) א"כ יעלה לב' סדרים, וקמ"ל דאין בידו אלא אחת, והיינו סדר אחד, וצריך לתקוע עוד ב' סדרים. וכן משמע מהרוקח (סי' רב) שפירש כן, שהוכיח מתוספתא זו שאם הרבה על השברים יצא ואינו הפסק, וע"כ שפירש דאין בידו אלא אחת היינו שעלתה לו לסדר אחד.^י

או דהריצ"ג יגרוס בתוספתא כגירסת הספרים שהביא הרשב"א (לד ע"א): "תקע והריע ותקע, וחזר והריע ותקע, אין בידו אלא אחת", והיינו דסבר התוקע דהתקיעה שבין ב' התרועות תעלה לכאן ולכאן ויצא י"ח ב' סדרים, וקמ"ל התוספתא דלא יצא אלא סדר א'.

ט. עי' רבינו ירוחם (ג'ו ח"ב) שהביא את ב' הפירושים וסיים: "וראשון עיקר ולו הסכימו רוב הפוסקים וכן פרש"י וכ"כ הרמב"ם", וכן המכתם אחר שהביא ב' הדעות סיים: "מיהו הר"ם ז"ל כתב כפי' קמא דזו שהאריך בה עולה לו כאחת", וכן מסיק בס' המאורות: "לכן נראה כמו שכתב הר"ם", וכן מסיק המאירי כהרמב"ן, וכ"כ ברבינו מנוח (פ"ג ה"ד) דמסתבר כשיטת הרמב"ם, וכן נראה מסקנת העיטור (הל' שופר ח"ג) ע"ש, וכן נקטו בפשיטות הרי"א^ז ושב"ה^ח (סי' רצח ע"ש) ותניא (סי' עז).
י. וז"ל: "ואם תקע ד' שברים יצא, דתניא בתוספתא תקע והריע וחזר והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת". ועי' רמב"ן בדרשתו מש"כ בענין מוסיף על השברים.

והנה, בשו"ע (ס"ח) פסק כהרמב"ן וז"ל: "אם הפסיק בתרועה בין תקיעה לשברים, או שהפסיק בשברים בין תרועה לתקיעה, וכן אם הריע ב' תרועות זו אחר זו, או שתקע אחר התרועה תקיעה כמתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה, או לאחר שתקע שלשה שברים שתק והפסיק ואח"כ תקע שברים אחרים ואפילו שבר אחד, בכל אלו הוי הפסק, והפסיד גם תקיעה ראשונה".

וע"ש במג"א (ס"ק יב) שכתב, דאם כבר תקע גם תקיעה אחרונה, אותה תקיעה עולה לו במקום תקיעה ראשונה וגומר משם ואילך על הסדר. והובא בא"ר (ס"ק כ) ובגרי"ו (ס"ח) ובמט"א (סל"א) ובמשנ"ב (ס"ק לה) ובכה"ח (ס"ק סז).

ויל"ע לדעת הב"י דחיישינן לכתחילה להריצ"ג, אם ה"ה הכא דיש לחוש דתקיעה אחרונה שכיון בה לשם פשוטה שלאחריה, לא תעלה לו לתקיעה ראשונה. והנה, מקור דינו של המג"א הוא מהרמב"ן בשם התוספתא דאין לו אלא אחת, ומשמע דתקיעה אחת מיהא יש בידו. אכן, כבר נתבאר דהריצ"ג ע"כ מפרש את התוספתא באופ"א.

ונראה דממה נפשך אין לחוש כאן לדעת הריצ"ג, דהא להריצ"ג מוכח ממתני' דתקיעה שאינה עולה לו לא הוי הפסק, וא"כ לשיטתו אם הריע ב' תרועות זו אחר זו, כ"ש דהתרועה השניה אינה הפסק, ואם תקע תקיעה אחרונה יצא ואי"צ לחזור.

אלא דיש לדון דעד כאן לא שמענו דהריצ"ג לא חייש להפסק אלא בתקיעה השייכת לאותו הסדר, כתקיעה, וה"ה לשברים בתש"ת, ולתרועה בתר"ת, אבל אם תקע שברים בין תקיעה לתרועה או תרועה בין תקיעה לשברים אפשר דאף הוא ס"ל דהוי הפסק, וכשיטת ריב"א^(א) ועוד^(ב). ולפי"ז בכה"ג יהיה מקום לחוש שאם תקע תקיעה אחרונה לחזור ולתקוע לשם תקיעה ראשונה.

(א). וכמובא באו"ז (ח"ב סי' רסט): "פסק רבינו יצחק בר אשר, המפסיק סותר את הכל וצריך לחזור לראש... מיהו דוקא שמפסיק שברים בין תרועה לתקיעה כשעושה קר"ק, א"נ תרועה בין שברים לתקיעה כשעושה קש"ק, דחשיב הפסק וחזור לראש, אבל אם עשה לכתחילה שתי תקיעות ביחד ולא היה צריך אלא אחת, אי נמי שתי תרועות ביחד, אי נמי ד' שברים או ה', לא חשיב הפסק לחזור לראש אלא גומר ויוצא, דאינו הפסק אא"כ מפסיק תקיעה אחרת בינתים שלא כסדר, אבל מה שיתקע שתי תקיעות ביחד דלא היה צריך אלא אחת או שתי תרועות אינו הפסק, דחושבין אנו את שתיהן כאחד, וגומר ויוצא". וכ"ה ברמב"ן בדרשתו בשם תוס', ומשם הובא בטור בשם י"א.

(ב). ובאמת, כ"כ הקרבן נתנאל (פ"ד סי' ח אות ג) בדעת הריצ"ג. אכן הרשב"א (כו ע"א) והר"ן (יא ע"ב מדה"ר) והרא"ש בתוספותיו (כו ע"א) והמאירי (בחיבור התשובה עמ' 345) יישבו את דעת הריצ"ג, דהא דחיישינן בגמ' (לד ע"א) להפסק אינו אלא לכתחילה (וכדעת ר"ת והרו"ה). ועוד הביא במאירי (לד ע"א) ליישב את דעת הריצ"ג, וז"ל: "אפשר שזה הואיל ומתכוין לתקיעה הראויה במקומה אינו פוסל, ואף על פי שבשמועת ר' אבהו ביארנו בתקנתו שפסל, טעם הדבר מפני שאף הוא אינו מכוין אלא מתורת ספק". ובחיבור התשובה (שם) כתב "שמכל מקום התוקע היה מכוין לתקיעה ראויה בודאי, מה שאין כן באלו שאינו מכוין לתקיעה ראויה אלא מן הספק". ויל"ע בכוונתו.

והנה בדעת הרא"ש יל"ע, דבתוספותיו (כו ע"א) הקשה על הריצ"ג דהוי הפסק, אך כתב לדחות דהיינו דווקא לכתחילה, וכן שם לקמיה (לד ע"א) הביא בשתיקה דברי ר"ת דמעיקר הדין לא חיישינן להפסק. אך בפסקיו (פ"ד סי' י) אחר שה"ד ר"ת הנ"ל, הביא דברי ראב"ה בשם ריב"א, דפליג ע"ז דהוי הפסק, וכן במעשה דמגנצא (שם סי' יא) מוכח דחייש להפסק. וא"כ לכאו' לפי"ז אין מקום לשיטת הריצ"ג. ולפי"ז, צ"ע שבפסקיו מביא את שיטת הריצ"ג ומיישבה, לצד שיטת הרמב"ן, בלא הכרעה ביניהם. וקצת דוחק לומר דס"ל כשיטת ריב"א הנ"ל, דחייש להפסק רק בתקיעה שאינה שייכת לאותו הסדר, דמריהטת לשונו בענין מעשה דמגנצא (סי' יא) משמע יותר דהוא מקל דווקא בנתקל, שתקע תקיעה או שברים פחות מהשיעור, אבל בתקיעה שלימה שפסולה מחמת טעם אחר לא. וצ"ע.

דין תקיעה אחת בין תשר"ת לתש"ת

והנה, הקשו הראשונים אמאי תקנו לתקוע תקיעה בסוף תשר"ת ועוד תקיעה בתחילת תש"ת, וכן בין תש"ת לתר"ת, והרי בתקיעה אחת סגי לכאן ולכאן [וזהו הר"א ש: "וצריך לדקדק בתקיעה שאנו עושין מיושב לאחר שסיים כל הקשרקיים ומתחיל בקש"ק, וכן לאחר שסיים כל הקשרקיים ומתחיל בקר"ק, למה תוקעין שתי תקיעות זו אחר זו, ממה נפשך פטור מתקיעה אחת, דאי גנח ויליל הרי יצא בקשר"ק, ואי גנח לחוד לא הוצרך לקשר"ק שתקע, ותקיעה אחרונה של קשר"ק תעלה לקש"ק, וכן תקיעה אחרונה של קש"ק תעלה לקר"ק"].

ונאמרו בזה כמה תירוצים בראשונים. יש שתירצו דלרווחא דמילתא תקנו כן, אך מדינא מהני תקיעה אחת. כ"כ האו"ז (ח"ב סי' רסט), ואהל מועד (שער ר"ה דרך ב נתיב ד) בשם הר"א ה"ה ואחיו ר' פינחס⁽¹⁾ הלוי באזהרות, והריטב"א (לד ע"ב), והמאירי (לד סוע"א), וכ"מ בעיטור (דף ק סוע"ב).

וכע"ז תירץ הרשב"א (לד ע"א) בשם התוס', דהטעם הוא משום דחיישינן דילמא אתי למטעי, שאם יתקעו ש"ת תש"ת יבואו לתקוע ש"ת ש"ת, וכן הביאו הר"ן והרשב"ץ (שם). וכ"כ הריטב"א (לד ע"ב) טעם זה, ושכ"כ ר"ת. ומשמע שאינו מן הדין. וכ"כ הרמ"א בדרכי משה (סק"ה), דדעת הר"ן כהאו"ז, דבתקיעה אחת יצא.

והתוס' (לג סוע"ב) והרא"ש (בפסקיו סו"ס י ובתוספותיו לד סוע"א) תירצו: "ושמא כיון שעשו (בפסקי הרא"ש הגירסא 'שעשה' וכ"ה באו"ז דלקמיה) התקיעה לשם פשוטה שאחר התרועה, לא רצו שתעלה לשם פשוטה שלפניה". ובתוס' ישנים שם הלשון: "ואומר הר"י דשמא תקיעה שנתכוון לעשות אחרונה, לא היתה עולה לתקיעה דלפני תרועה".

וכע"ז תירץ הרא"ם (בביאורו לסמ"ג עשה מב): "א"נ משום דס"ל כר' זירא דאמר מצות צריכות כוונה, ותו לא מצינן לאחשובי תקיעה אחרונה דקשר"ק לשם תקיעה ראשונה דקש"ק, ולא תקיעה אחרונה דקש"ק לשם תקיעה ראשונה דקר"ק".

והנה, בתוס' שם (וכן בתוס' ישנים) כתבו להעיר על תירוצם: "ומיהו אשכחן ומשך בשניה כשתים שהיתה עולה לשתים, אי לאו משום דפסוקי תקיעה בתרתי לא מפסקינן". ולכאן צ"ב הערתם, דהא התם כיוון לב' תקיעות, בחציה לפשוטה שלאחריה ובחציה לפשוטה שלפניה, ולכן אי פסקינן תקיעה בתרתי היה יוצא בזה, משא"כ הכא, שמכוון לפשוטה שלאחריה בלבד. ונראה דהתוס' פירשו בהא דמשך בשניה כשתים שלא עשה כן לדעת תקיעה שלפניה לסדר הבא, אלא דאיתרמי שמשך בשניה כשתים, אך דעתו היתה לפשוטה שלאחריה בלבד, וע"ז הקשו דמשמע בגמ' דאי פסקינן תקיעה בתרתי היה עולה לו חציה השני לפשוטה שלפניה אף שדעתו היה לשם שלאחריה. וכן נראה מדברי האו"ז (ח"ב סי' רסט) שאף דחה תירוץ התוס' מכח

(ג). וכן הביא הריטב"א בשם מורו. ועע"ש באהל מועד שתיירץ הקושיא באופן נוסף וז"ל: "ולפי מ"ש רבינו האי שתקנת רבי אבהו היה לאסוף המנהגים ולא על הספק, נראה שצריך לעשות כל סימן בשלימות". אך יל"ע, דהא אסיפת המנהגים היתה מפני שנראה להמון העם כמחלוקת, וא"כ שוב יהא סגי בתקיעה אחת ממנ"פ, וצ"ע.

(ד). באהל מועד לפנינו נדפס 'ר"ז' הלוי, והוא ט"ס דמוכח, ואכן הדברים נמצא לפנינו באזהרות לר' פינחס הלוי [נדפסו בריש מחזור לנוסח ברצלונה מנהג קאטאלוניה (ונציה רע"ז), ולאחרונה נדפס שוב בס' פתחי תפילה ומועד].

ההיא דמשך בשניה וז"ל: "ולכא למימר דכיון שעשה התקיעה לשום פשוטה שאחר התרועה אין לה להעלות לשום פשוטה שלפניה, דהא תנן משך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת משום דפסוקי תקיעה בתרתי לא פסקינן, הא אי פסקינן עלתה לה בפשוטה שלפניה, אע"פ שעשאה לשם פשוטה שלאחריה".

והנה, הרא"ש בסוגיא דמשך בשניה (פ"ד ס"ה) הביא את מחלוקת הריצ"ג והרמב"ן, ולתרווייהו איירי התם כשכוונתו היתה לב' תקיעות, וכן מוכח בירושלמי שהביאו הראשונים הנ"ל. וא"כ לא קשה קושיית התוס' מהא דאי פסקינן היה עולה לב' תקיעות (ואכן הרא"ש השמיט קושיא זו). אלא שלפי המסקנא לכאור' הדבר תלוי במחלוקת הריצ"ג והרמב"ן, דלפי' הריצ"ג גם למסקנא לא עלתה לו תקיעה זו אפי' לאחת, כיון שבחציה כיון לתקיעה שלפניה. לעומת זאת, לפי' הרמב"ן עלתה לו לתקיעה אחת, ואין הכוונה שכיון בחציה לתקיעה שלפניה מגרעת. ולפירושו, גם להרא"ש צ"ע מסוגיא דמשך בשניה.

וכל זה אי נימא דמש"כ התוס' והרא"ש דלא רצו שתעלה וכו' היינו מעיקר הדין, ושאף אם עשה כן לא יצא י"ח. וכן הבין הרמ"א בדרכי משה (ס"ק ה) בדעת הרא"ש, דלדעתו אף בדיעבד לא יצא. אמנם, בקרבן נתנאל (על הרא"ש שם ס"ב) מסיק: "דהא דכתבו התוס' ורבינו לא רצו וכו', היינו שלא רצו לתקן לכתחילה כן, מכמה גזירות וחששות, משא"כ בדיעבד". ולדבריו יש ליישב את הערת התוס' מההיא דמשך בשניה (וכן הקושיא להרא"ש מפ"י הרמב"ן בסוגיא), דהתם איירי בעיקר הדין.

אמנם, מדברי הרא"ש משמע דמעיקר הדין אתי עלה, ולכאור' דבריו א"ש להלכה רק כסברת הריצ"ג ודעימיה, משא"כ לרמב"ן ודעימיה, והכי קי"ל מעיקר הדין, אין מקום לדבריו. אכן, יש שכתבו לחלק (עי' שו"ע הגר"ז ס"ג), דדברי הרמב"ן הם באופן שתקע לשם פשוטה שלאחריה ופליגי אי מהני לשם פשוטה שלפניה, ובוה ס"ל להרמב"ן דכיון ששניהם לשם מצוה אין נפק"מ אם כוונתו ללפניה או לאחריה, שהכל מצוה אחת היא, משא"כ היכא דכיון לתשר"ת לא יהני לתש"ת או לתר"ת, דאם תש"ת הוא הנכון א"כ התקיעה לשם תשר"ת היא שלא לשם מצוה^{טו}.

אלא שכ"ז ליישב את דעת הרא"ש, אבל לדינא דעת הרבה ראשונים להדיא דאף בכה"ג לא הוי חסרון בכוונה, וכ"ד השו"ע להלכה. דהנה, הטור (עמ' שעא) הביא את הנידון דריצ"ג במשך בתקיעה אחרונה של תשר"ת שתעלה גם לראשונה של תש"ת, ואפילו הכי נקט לדינא דעולה לו בשביל אחת, וכן נראה מהרשב"א^{טז}, וכ"ה ברבינו ירוחם (נ"ו ח"ב), ובמכתם. וכן בשבלי הלקט (סי' רחצ) ובתניא (סי' עז) כתבו להדיא בכה"ג דעולה לו לאחת^{יז}, וכ"פ בשו"ע (ס"ו) להדיא לדעה

טו. וישב זה הוא בדעת הרא"ש, אבל בדעת הרא"ש א"א לתרץ כן, דמלשונו משמע דאף כוונת תקיעה שלאחריה לא מהני לשלפניה, ולא הזכיר כאן כלל מענין כוונת תשר"ת לתש"ת.

טז. וז"ל: "והפירוש הנכון אין בידו אלא אחת שהיא תקיעה שלאחר התרועה, ולומר שלסוף תשר"ת עלתה לו ולא לתחלת תש"ת" (אלא דיל"ע, דלכאור' א"א לפרש כן במתני', דהא התם איירי קודם תקנת ר' אבהו).

יז. וז"ל: "תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת, פי' שהיה צריך לתקוע תשר"ת שני פעמים, או תשר"ת ואח"כ תש"ת, ותקע תקיעה ראשונה כדרכה, ובתקיעה האחרונה משך כשיעור שתי תקיעות, כדי שתעלה לו חציה לתקיעה של סוף תשר"ת וחציה האחרון תעלה לו לתקיעה של תחילת תש"ת, אין בידו אלא אחת, שאין מפסיקין התקיעה לשנים, וצריך עוד לחזור ולתקוע לתחלת תש"ת".

קמייתא: "אם האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור ב' תקיעות, כדי שתעלה לשם תקיעה אחרונה של תשר"ת ובשביל הראשונה של תש"ת, לא עלתה לו אלא בשביל תקיעה אחת". וכן הוכיח הקרבן נתנאל (פ"ד סו"ס י אות ב) מהתוספתא שהביאו הרמב"ן והריטב"א והמאירי, דאם תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת והיינו תקיעה אחרונה, אף דתקע אותה על דעת סדר פסול. וכן פסקו האחרונים וכדלעיל. ושם בקרבן נתנאל דחה את דברי הרא"ם מכח התוספתא^(ח).

והנה, הרא"ם אחר שכתב דהוי חסרון בכוונה, הוסיף "ותנאה לא שייכא הכא, דא"כ ליכא כוונה לא לתקיעה ראשונה ולא לתקיעה אחרונה ואינו יוצא בה לא לזה ולא לזה". אמנם, הב"י (עמ' סד סוד"ה והרא"ש) פליג ע"ז, וס"ל דבתנאי שפיר מיקרי מכוין, וכן הסכים הרמ"א בדרכי משה (עמ' שעא סק"ה), וכן פסק בהגהתו לשר"ע (ס"ו): "ואם תקע תקיעה אחת בין ב' סדרים והתנה שאיזה מן הסדרים הוא הנכון תעלה לו אותה תקיעה, יצא".

ולא נתפרש להדיא היאך הדין כשלא התנה, אם יצא עכ"פ מעיקר הדין. והמשנ"ב בשעה"צ (ס"ק כג) נקט דלא יצא וז"ל: "אבל אם לא התנה כלל אלא לאחר שתקע תשר"ת תקע רק ש"ת, בודאי אין אנו יכולין לצרף מחמת ספק התקיעה אחרונה של התשר"ת להש"ת, דהלא לא כוון בשביל זה והוי כתקע בלא כוונה". וצ"י: "כן מוכח בב"י ומג"א". וכבר כתב כן הגר"ז (ס"ג) וז"ל: "אבל אם לא התנה כן אין תקיעה אחת עולה לשני סדרים... לפי שמצות צריכות כוונה ואם נתכוין בתקיעה זו להשלמת סדר תשר"ת אינה עולה להתחלת תש"ת, שאם תש"ת עיקר המצוה א"כ כשנתכוין בתקיעה זו להשלמת תשר"ת לא תקע לשם מצוה כלל, וכן בתקיעה שבין תש"ת לתר"ת".

ויל"ע טובא בזה, דלדידן דקי"ל דלא כהריצ"ג, עכ"פ מעיקר הדין, א"כ מוכח דאין חסרון כוונה פוסל בזה כל שכיון לשם מצוה, וכבר נתבאר דבשר"ע מבואר דה"ה בנתכוין לשם תש"ת עולה לתשר"ת, וא"כ מ"ט לא יצא בדיעבד. ומש"כ השעה"צ שכ"מ בב"י, יל"ע, דהב"י ה"ד הר"ן הרא"ש והרא"ם, והעיר על מש"כ הרא"ם דאף תנאי לא מהני, וי"ל דלמטוניה דהרא"ם קאמר, אבל אין הכרע שכוונתו לפסוק לגמרי כרא"ם^(ט). ומש"כ השעה"צ שכ"מ במג"א, הנה במג"א (ס"ק ו) כתב על דברי הרמ"א דיצא "דבתנאה מקרי שפיר מכוון", והוא מדברי הב"י, והיינו דבכה"ג ש"ד אף לסברת הרא"ם, דתליא במצוות צריכות כוונה. אבל למשנ"ת דסברת הרא"ם אתיא כהריצ"ג, א"כ לדידן אף בלא תנאי מהני מעיקר הדין. והמשנ"ב גופיה לענין הפסיק בין התקיעות (ס"ק לה), כתב שתקיעה אחרונה של הסדר שנפסל עולה לו לראשונה שלאחריה, אף

(ח). וע"ש דגם לגירסת הרשב"א בתוספתא מוכח דלא כהרא"ם, והיינו דאיירי בתקע והריע ותקע והריע ותקע, וסתמא דמילתא מיירי בכיון בתקיעה האמצעית שתעלה לב' התרועות, ואפ"ה יש בידו סדר אחד. אמנם, עיי' לעיל שהובא דיש מקום לבאר את התוספתא באופ"א ע"פ הרוקח.

(ט). ועיי' בנהר שלום (ס"ק ד) שהעיר בכע"ז ולהיפך: "ומ"מ דינו של הרמ"א שהעתיקו בשם הב"י למיעוט דעתי הב"י עצמו לא אמרו להלכה, אלא כלפי דהרא"ם כתב וכו' ע"ז הקשה דבתנאי שפיר מיקרי מכוין, וכלומר דלטעם הרא"ם בדין הוא דתנאי מהני, אבל יש לנו טעמים אחרים שכתבו הר"ן והרא"ש שע"פ הטעמים ההם אין תועלת בתנאי" וע"ש. ולעיקר טענתו צ"ע, דלכא"ו גם טעם הר"ן לא שייך היכא שהתנה, וטעם הרא"ש הוא גם משום כוונה וא"כ גם לזה יועיל תנאי. וגם אי נימא דלכתחילה יש לתקוע ב' תקיעות ולא תקיעה אחת בתנאי, מ"מ בדיעבד עכ"פ ודאי יצא.

בלא תנאי, וא"כ ה"ה בתשר"ת, שאף שאין יוצאים בו ידי תש"ת משום הפסק, מ"מ התקיעה האחרונה תוכל לעלות לראשונה של תש"ת, וצ"ע.

בדברי הלקט יושר

עוד חידוש דין מצינו בלקט יושר (עמ' 125) בשם בעל התרומת הדשן וז"ל: "שמע תקיעה ולא ידע אם התקיעה מקש"ק או מקר"ק לא יצא". ולכאורה, משמעות הדברים היא דאף השומע בסתמא לא יצא עד שידע אם התקיעה היא של תש"ת או של תר"ת, והוא פלא, דאף לריצ"ג, הרי כוונתו ברורה לשם תקיעה (שלפניה או לאחריה), אלא שאינו יודע אם התרועה שתוקע עמה כשרה, וא"כ מאי שנא מכל מקיים מצוה על הספק, שאין כאן חסרון בכוונה, ואמאי לא יצא. ובשלמא אם היה מכוין בהדיא דווקא לשם תקיעה דתש"ת, היה מקום לדון שכוונתו שאם העיקר כתר"ת אינו תוקע לשם מצוה, ולא יעלה לתקיעה דתר"ת, אבל כל שאין מכוין לחד מהם, אלא לתקיעה בסתם, אמאי לא תעלה לו². גם מצד המנהג צ"ע, שלא נשמע מעולם לפרש למי ששומע תקיעות לפני כל סדר שתוקעין אם הוא תשר"ת או תש"ת או תר"ת, ולא פקפק בזה אדם מעולם.

אך נראה יותר דכוונת התורה"ד במי ששומע סדר תקיעה שלם, אך אינו נותן לב לשמיעת התקיעות עד שאינו מבחין אם הוא תש"ת או תר"ת, וכפי שנראה קצת מהמשך דבריו של התורה"ד "וכן מתנמנם נמי לא יצא", וכוונתו שמי שמסיח דעתו עד שאינו מבחין בין סוגי התקיעות לא נחשב כשומע ודינו כמתנמנם דלא יצא.

העולה מכל זה

א. נתכוין לשם פשוטה שלאחריה, לרוב הראשונים יכולה לעלות לו לפשוטה שלפניה, ולדעת הריצ"ג אינה עולה. ולדעת הב"י יש לחוש לדעת הריצ"ג לכתחילה היכא דאפשר (וכ"נ עיקר), ולמשנ"ב הלכה כדעת רוב הראשונים.

ב. בכה"ג דתקע סדר כדין ונפסל משום הפסק, אם תקע כבר תקיעה אחרונה עולה לו לתקיעה ראשונה ומשלים עליה, ואף לב"י אי"צ לחוש בכה"ג. ויל"ע דכ"ז בתקיעה השייכת לאותו הסדר, אבל בתקיעה שאינה שייכת לאותו הסדר אפשר דיש מקום לחוש לדעת הריצ"ג ולתקוע שוב לשם תקיעה ראשונה.

ג. בין תשר"ת לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת תקנו ב' תקיעות לזה ולזה, ואף שתקע לסוף הסדר יש לו לכתחילה לתקוע שנית לתחילת הסדר הבא, ואם לא תקע אלא תקיעה אחת, אם התנה שתעלה לסדר הנכון יצא, ואם לא התנה אלא נתכוין שתעלה לסוף הסדר הקודם, ותיכף תקע ש"ת או ר"ת בלא תקיעה לפניהם, לדעת רוב הראשונים יצא, ולדעת הריצ"ג לא יצא (והמשנ"ב סתם להחמיר בזה, וצ"ע).

(כ). ואף לד' הרא"ם יש לדון דבתוקע בסתמא יצא, ולא איירי אלא במכוון לצאת על דרך תנאי.

ד. השומע תקיעה ואינו יודע אם היא משל תש"ת או משל תר"ת, יצא י"ח, וכן המנהג פשוט.

